

Andrea Mariani

Adam Mickiewicz University, Poznań
e-mail: mariani@amu.edu.pl
ORCID: 0000-0002-8118-0634

**FROM CIS-JESUIT TO TRANS-JESUIT HISTORIOGRAPHY
THE LATEST CONTRIBUTIONS TO JESUIT STUDIES
IN POLAND-LITHUANIA (2017-2024)***

Abstract

Against the background of earlier historiography, the article provides an overview of the contributions to the history of the Society of Jesus in the Polish-Lithuanian Commonwealth published between 2017 and 2024. The author particularly highlights new trends, i.e. the introduction of new sources into the scholarly discourse and the shift from historiography authored by Jesuits to a non-Jesuit one.

Keywords: historiography, Jesuit studies, Polish-Lithuanian Commonwealth, sixteenth century, seventeenth century, eighteenth century.

In recent decades, historiography concerning the Society of Jesus has shifted from a national to a transnational perspective. Rather than mainly focusing on the cultural role of Jesuits in different countries, recent research has devoted more attention to the activities of the Society within a broader context.¹ Among others, scholars have addressed the following issues: the Jesuit participation in the renewal of post-Tridentine Catholicism, the Society's relationship with absolute monarchies, and its pastoral and educational work. Such research directions arguably allow for a better understanding of the Jesuit phenomenon than nationally focused studies, thus reflecting the Society's intrinsically multicultural and transnational character.

---

* The present article has been financed by the Polish National Centre of Science (Narodowe Centrum Nauki) as part of the grant "Inwentarze kolegium jezuickiego w Słucku oraz domu trzeciej probacji w Nieświeżu – opracowanie i edycja źródłowa" (project no. 2019/35/B/HS3/00311).

¹ See T. Banchoff and J. Casanova (eds.), *The Jesuits and Globalization: Historical Legacies and Contemporary Challenges*, Washington D.C., Georgetown University Press, 2016.

Although the contribution of Jesuits from Poland-Lithuania to the worldwide history of the Society of Jesus is less spectacular than that of their confreres in Asia and America, the Polish and Lithuanian Fathers played a crucial role in the history of the nations of Eastern Europe. Polish historians have long acknowledged this reality. Since 1990, the collapse of Communism regimes in Central and Eastern Europe has removed the ideological and institutional obstacles previously hindering research on religious history, prompting an unprecedented development of Jesuit-related historiography. In this context, a shift occurred from a Jesuit-written historiography to the one produced by non-Jesuit scholars.²

Poland-related Jesuit studies can be traced thanks to various research instruments. Besides László Polgár's general bibliography of the Society of Jesus,³ historians working on Polish-Lithuanian Jesuits rely on Ludwik Grzebień's two-volume bibliography of Jesuit studies published before 2009.⁴ Moreover, three articles have analysed the Jesuit-related historiography in Poland and Lithuania from the late 1980s to 2016.⁵ The present study focuses on recent contributions to the history of the Old Society (1540-1773), leaving the period after the Jesuit suppression aside.

Polish Jesuit historiography in the nineteenth and twentieth centuries

The Jesuit historiography, based on the critical analysis of historical records, began in the second half of the nineteenth century in

² According to Robert Maryks, these can be defined respectively as cis-Jesuit and trans-Jesuit historiographies. R.A. Maryks, 'Idźcież już precz! [Come on, get out already]: The Origins and Development of the Earliest Anti-Jesuit Literature in the Commonwealth of Poland-Lithuania, 1577-1614', *Journal of Jesuit Studies*, vol. 10, no. 1, 2023, p. 31.

³ L. Polgár, *Bibliographie sur l'histoire de la Compagnie de Jésus, 1901-1980*, 6 vols., Rome, Institutum Historicum Societatis Iesu, 1981-1990. For its later updates see <https://arsj.jesuits.global/repertori/repertori-bibliografici/#moniteur> (accessed 31 August 2024).

⁴ L. Grzebień, *Podstawowa bibliografia do dziejów Towarzystwa Jezusowego w Polsce*, Kraków, Wydawnictwo WAM – Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum, 2009.

⁵ L. Jovaiša, 'Jesuit Historiography in Lithuania since 1990: Proximity and Distance along World Routes', *Archivum Historicum Societatis Iesu*, vol. 85, no. 169, 2016, pp. 221-232; M. Kosman, A. Mariani, 'Jesuits in the Early-Modern Polish-Lithuanian State: Recent Trends and Research Directions', *ibid.*, vol. 86, no. 171, 2017, pp. 145-208; S. Obirek, 'The Historiography on Early Modern Jesuits in Poland', *Jesuit Historiography Online*, 2017, <https://referenceworks.brill.com/display/entries/JHO/SIM-192569.xml> (accessed 31 August 2024).

an atmosphere unfavourable to the Society of Jesus, characterized by the expulsions of 1848. Therefore, the works by Jesuit historians like Stanisław Załęski, Bernhard Duhr, Aloys Kroess and László Velics had an apologetic character.⁶ In partitioned Poland, additional local factors influenced the rise of Jesuit historiography. At a time when Polish culture faced the pressure of Germanization and Russification, early-modern Jesuits became the ideal scapegoat: secular historians like Samuel Bantkie, Joachim Lelewel and Władysław Smoleński held them responsible for interfering with politics, spreading religious fanaticism and ultimately corrupting the nobility.⁷ In other words, they paved the way for the dismemberment of the Polish-Lithuanian State by its neighbours.⁸ These attacks prompted the answer of the Galician Jesuit Stanisław Załęski, who argued that the Jesuits resisted the vices inherent to the Polish-Lithuanian Noble Republic.⁹

Although the scholarly debate eased after Poland's restitution, the echo of the Smoleński-Załęski controversy still resounded after 1918. The major contribution to Jesuit studies in the interwar period was Stanisław Bednarski's monograph *Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce* [Decay and renewal of Jesuit schools in Poland].¹⁰ For the first time, a Jesuit historian focused on the eighteenth century, arguing that the Society of Jesus participated in the Polish Enlightenment thanks to the reform of its educational system. Along the same line of thought moved the book *Komisja Edukacji Narodowej. Udział byłych jezuitów w pracach Komisji Edukacji Narodowej* [The Commission of National Education. The participation of former Jesuits in the activity of the Commission], published in response to the state propaganda presenting the Commission of National Education as a victory of Enlightenment over Jesuit religious fanaticism.¹¹

⁶ M. Kosman, A. Mariani, op.cit., p. 155.

⁷ See W. Smoleński, *Wiara w życiu społeczeństwa polskiego epoki jezuickiej: studyum historyczne*, Warszawa, Druk K. Kowalewskiego, 1883; idem, *Przewrót umysłowy w Polsce wieku XVIII. Studia historyczne*, Kraków – Petersburg, Gebethner G. i Spółka – Rymowicz Br., 1891.

⁸ A. Siwek, 'Spory o jezuitów w polskiej historiografii 1795-1918', *Studia Historyczne*, vol. 34, no. 4, 1991, pp. 551-568.

⁹ S. Załęski, *Czy jezuici zgubili Polskę?*, Lwów, Nakładem Przeglądu Lwowskiego, 1872; Stanisław Załęski, *Jezuici w Polsce*, 5 vols., Lwów – Kraków, Drukarnia Ludowa – Drukarnia W.L. Anczyca, 1900-1906.

¹⁰ S. Bednarski, *Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Studium z dziejów kultury i szkolnictwa polskiego*, Kraków, Wydawnictwo Księży Jezuitów, 1933 (reprint: Kraków, Wydawnictwo WAM, 2003).

¹¹ J. Poplatek and L. Grzebień, *Komisja Edukacji Narodowej: udział byłych jezuitów w pracach Komisji Edukacji Narodowej*, Kraków, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, 1974.

Non-Jesuit historiography usually contradicted the narrative about progressive Jesuits, mainly focusing on the sixteenth and seventeenth centuries. In particular, Janusz Tazbir explored the relationship between Counter-Reformation and Sarmatianism, arguing that the Jesuits succumbed to the latter.¹² While this criticism is hard to prove, Tazbir overlooked many other issues, like the humanistic fundament of Jesuit pedagogy and the roots of Jesuit spirituality in the *devotio moderna*. In the 1970s and 1980s, other non-Jesuit scholars attempted a more comprehensive and balanced approach, focusing on Jesuit theatre, homiletics, and rhetoric.¹³

Secondary literature

Scholars have traditionally paid much attention to Jesuit education and pedagogy. The most authoritative recent work in this field is Anna Królikowska's monograph on rhetoric teaching, which sets the Jesuit pedagogy into a broader transnational context and relies on the latest foreign scholarly literature.¹⁴ Królikowska's approach, based on the critical analysis of texts, can be integrated through statistical analysis.¹⁵ Jerzy Kochanowicz has produced an excellent case study on the Swede Laurentius Boierus.¹⁶ Regarding the eighteenth century, Dariusz Rolnik published an interesting article based on the memoirs of Polish-Lithuanian nobles on their education at Jesuit schools, arguing that despite

¹² J. Tazbir, *Jezuici między Rzeczpospolitą i Rzymem*, in I. Koberdowa and Janusz Tazbir (eds.), *Szkice z dziejów papieżstwa*, vol. 1, Warszawa, Książka i Wiedza, 1989, p. 96.

¹³ See W. Korotaj, J. Szwedowska, and M. Szymańska (eds.), *Dramat staropolski od początków do powstania sceny narodowej: bibliografia*, vol. 2: *Programy drukiem wydane do r. 1765*, part 1: *Programy teatru jezuickiego*, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, 1976; P. Skarga, *Kazania sejmowe i Wyzwanie do pokuty obywateli Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*, M. Korolko (ed.), Warszawa, Instytut Wydawniczy Pax, 1985. In the Soviet Union, where according to the official ideology religious history was forbidden, Eugenija Ulčinaité pioneered the field of Jesuit rhetoric and Baroque literature in the Grand Duchy of Lithuania. E. Ulčinaité, *Teoria retoryczna w Polsce i na Litwie w XVII wieku: próba rekonstrukcji schematu retorycznego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1984.

¹⁴ A. Królikowska, *Kształcenie nauczycieli dla jezuickich szkół średnich w Polsce od XVI do XVIII wieku*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, 2019.

¹⁵ A. Mariani, 'Magisterkowicze prowincji polskiej i litewskiej Towarzystwa Jezusowego (1564–1773). Próba ujęcia statystyczno-prozopograficznego', *Rozprawy z Dziejów Oświaty*, vol. 59, 2022, pp. 143–163.

¹⁶ J. Kochanowicz, 'Laurentius Boierus: A Swedish Teacher in Polish Schools during the Counter-Reformation', *Studia Paedagogica Ignatiana*, vol. 21, no. 2, 2018, pp. 19–36.

raising critique, Jesuit schools remained indispensable.¹⁷ For the same period, some works dedicated to Jesuit private teachers show that the Society maintained a strong influence over the education of aristocratic families.¹⁸

Besides education, Jesuit literary output is another crucial field of interest. A useful research tool is Justyna Łukaszewska-Haberkowa's catalogue of sixteenth-century Jesuit printings.¹⁹ Moreover, this cultural historian and classical philologist has published articles on Adrian Jung's controversial theology,²⁰ on Polish Jesuit catechisms,²¹ on Kacper Drużbicki's ascetical books²² and Jan Poszakowski's manuscript necrology collection.²³ Other scholars explore the Jesuit influence on non-Catholic writers. For example, Bartosz Awianowicz has analysed the panegyrics of the Kyiv-trained Orthodox prelate Stefan Iavorskii.²⁴ Jesuit emblems are the object of Radosław Grześkowiak's excellent study on

---

¹⁷ D. Rolnik, "Ojcowie Jezuici biją dobrze, ale uczą jeszcze lepiej". Pamiętnikarze czasów panowania Stanisława Augusta o zakonie Jezuitów i ich nauczaniu', *Saeculum Christianum*, vol. 29, no. 2, 2022, pp. 178-198.

¹⁸ A. Mariani, 'Preceptor a wygnaniec. Stefan Wulfers SJ jako wychowawca księcia Hieronima Wincentego Radziwiłła', in A. Jakuboszczak, A. Kucharski and A. Wiczorek (eds.), *Guwerner – preceptor – nauczyciel. Szkice z historii edukacji w Polsce i Europie Zachodniej (XVII–XIX w.)*, Toruń, Wydawnictwo Naukowe UMK, 2022, pp. 161-186; A. Mariani, 'Edukacja bocznych linii rodu Radziwiłłów w XVIII wieku. Wyznacznik statusu społecznego czy szansa na awans?', *Biuletyn Historii Wychowania*, vol. 47 (2022), pp. 113-135.

¹⁹ J. Łukaszewska-Haberkowa, *Pisma wydane przez jezuitów działających na terenie Rzeczypospolitej Obojga Narodów: katalog druków z XVI wieku*, Kraków, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum, 2023.

²⁰ J. Łukaszewska-Haberkowa, 'Nauczanie teologii kontrowersyjnej i działalność literacka Adriana Jungi SJ (1550/1551-1607)', in Ł. Cybulski and K. Koehler (eds.), *Retoryka, polityka, religia w Pierwszej Rzeczypospolitej: wybrane zagadnienia*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe UKSW, 2019, pp. 65-80; eadem, 'Theologia controversa in the 16th c. Jesuit schools of the Polish-Lithuanian Commonwealth as a tool of the Counter Reformation', *Przegląd Historyczno-Oświatowy*, no. 1-2, 2019, pp. 36-46.

²¹ J. Łukaszewska-Haberkowa, 'Katechizmy przygotowane przez polskich jezuitów w drugiej połowie XVI wieku', in A. Gronek (ed.), *O miejsce książki w historii sztuki*, part 2: *Państwo i Kościół: w rocznicę chrztu Polski*, Kraków, Muzeum Narodowe, 2019, pp. 79-87.

²² J. Łukaszewska-Haberkowa, 'Contemplativus in agendo: Kacper Drużbicki SJ (1591-1662) jako autor dzieł o charakterze ascetycznym', in Ł. Burkiewicz et al. (eds.), *Polska kultura religijna: studia o polskiej religijności na przestrzeni wieków*, Kraków, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum, 2019, pp. 267-278.

²³ J. Łukaszewska-Haberkowa, 'Tradition and Culture of the Jesuit Society in the Polish-Lithuanian Commonwealth as Examples in "De viris illustribus" by Jan Poszakowski', *SJ, Res Historica*, vol. 53, 2022, pp. 95-112.

²⁴ B. Awianowicz, 'The Classical and Jesuit Erudition of Stefan Iavorskii in His Panegyrics to Varlaam Iasinskii', *Philologia Classica*, vol. 15, no. 2, 2021, pp. 246-260.

the Polish reception of Hermann Hugo's *Pia desideria*.²⁵ Besides the critical analysis of Jesuit texts, statistics are applied to the study of Jesuit and Piarist panegyrics.²⁶

Regarding Jesuit homiletics, Maciej Stabrowski's monograph on values and worldviews expressed by Jesuit sermons challenges old stereotypes about Baroque culture.²⁷ Homiletics also allow a deeper insight into Jesuit political and social opinions. Jan Stradomski's analysis of a sermon held by Mateusz Bembus at the synod of the Greek-Catholic bishops in Lviv in 1629 shows how the Society looked at the Brest Union (1596).²⁸ Regarding the eighteenth century, Filip Wolański has published various studies on preachers of the early Enlightenment, particularly Kasper Balsam.²⁹

The research on Jesuit theatre began with Jan Poplatek and continued with Irena Kadulska and Jan Okoń.³⁰ Under the supervision of the latter author, a collective volume published in 2017 sums up the current state of research and discloses new perspectives.³¹ Moreover, Okoń has published a vast study on the pedagogical function of Jesuit theatre.³² A special focus on eighteenth-century Jesuit drama emerges in the research output of Małgorzata Mieszek, who has authored among others a monograph on Jan Bielski³³ and the critical edition of Stanisław Sadowski's *Peomer król meseński*.³⁴

²⁵ R. Grześkowiak, *A Guide to the Heavens. The Literary Reception of Herman Hugo's "Pia Desideria" in the Polish-Lithuanian Commonwealth*, Leiden – Boston, Brill, 2023.

²⁶ A. Mariani, 'Between rhetoric and propaganda: Jesuit and Piarist panegyrics in the Polish-Lithuanian Commonwealth', *Opera Historica*, vol. 24, no. 2, 2023, pp. 325-349.

²⁷ M. Stabrowski, *Świat według wartości w kazaniach jezuickich XVII wieku*, Wrocław, Chronicon, 2016.

²⁸ J. Stradomski, 'Księdza Mateusza Bembusa SJ poglądy na temat schizmy kościelnej i propozycje pojednania z Cerkwią prawosławną', *Perspektywy Kultury*, vol. 38, no. 3, 2022, pp. 15-40.

²⁹ F. Wolański, 'Kaznodziejstwo Kacpra Balsama na tle przepowiadania wybranych jezuitów w Rzeczypospolitej epoki saskiej', *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka*, vol. 78, no. 3, 2023, pp. 95-113.

³⁰ M. Kosman, A. Mariani, op.cit., p. 181.

³¹ J. Okoń (ed.), *Świat teatru – świat wartości: wychowanie obywatelskie w teatrze szkolnym jezuitów w Rzeczypospolitej XVI-XVIII w.*, Kraków, Collegium Columbinum, 2017.

³² J. Okoń, *Wychowanie do społeczeństwa w teatrach szkolnych jezuitów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów*. Kraków, Collegium Columbinum, 2018.

³³ M. Mieszek, *Twórczość dramatopisarska Jana Bielskiego SJ (1714-1768)*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2020.

³⁴ S. Sadowski, *Peomer król meseński*, M. Mieszek (ed.), Warszawa, Wydawnictwo Neriton, 2020.

After Jerzy Paszenda, various researchers have focused on Jesuit art and architecture. The engineer Danuta Kłosek-Kozłowska has highlighted the Jesuit contribution to the transformation of Polish towns in the Baroque.³⁵ Paweł Migasiewicz has published an excellent biography of the Moravian-born Jesuit Johann Riedel, author of the decoration of the Jesuit church in Świdnica, who joined the Society of Jesus after travelling through France and Italy.³⁶ Another interesting book exploring the reception of Roman iconography during the Counter-Reformation is the monograph on the Polish copies of the *Salus Populi Romani* by Andrzej Paweł Bieś and Ludwik Grzebień.³⁷ Moreover, articles have appeared on the Jesuit churches in Poznań³⁸ and Płock.³⁹ Despite their temporary character, decorations built by Jesuits during specific ceremonies such as the canonization of Stanisław Kostka in 1715, are also objects of scholarly interest.⁴⁰

Some researchers are trying to reconstruct Jesuit libraries. The first to address this issue was Józef Trypućko, who traced the *Jesuitica* from Braniewo preserved in the Uppsala University Library.⁴¹ Along this line, Lithuanian and Latvian scholars have recently reconstructed the Jesuit libraries in Kražiai⁴² and Riga.⁴³ The Poznań University Library leads

---

³⁵ D. Kłosek-Kozłowska, *Jezuickie przestrzenie baroku: przekształcenia strukturalne miast polskich na przełomie XVI i XVII wieku*, Warszawa, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, 2021.

³⁶ P. Migasiewicz, *Laudatissimus Phidias noster: rzeźbiarz Johann Riedel SJ (1654-1736) między czeską tradycją cechową a francuską sztuką akademicką*, Warszawa, Instytut Sztuki PAN – Stowarzyszenie “Liber Pro Arte”, 2021.

³⁷ A.P. Bieś, L. Grzebień, *Obrazy Matki Bożej Śnieżnej (Salus Populi Romani) w Polsce na przełomie XVI i XVII wieku. Legendy i fakty*, Kraków, Wydawnictwo WAM – Akademia Ignatianum w Krakowie, 2016.

³⁸ R. Rosół, ‘Epigrafika łacińska w farze poznańskiej: inskrypcje w ołtarzach i kaplicach świętych jezuickich’, *Symbolae Philologorum Posnaniensium Graecae et Latinae*, vol. 29, no. 1, 2019, pp. 117-145; A. Kusztelski, ‘Problem autorstwa i projektów kościoła jezuitów (obecnie kolegiaty farnej) w Poznaniu’, *Biuletyn Historii Sztuki*, vol. 83, no. 4, 2022, pp. 859-881.

³⁹ S. Mossakowski, ‘Projekt fasady kościoła Jezuitów w Płocku autorstwa Giovanniego Battisty Gisleniego’, *Biuletyn Historii Sztuki*, vol. 85, no. 4, 2023, pp. 135-140.

⁴⁰ J. Dzik, ‘Dekoracja okazjonalna (1715) w kościele Jezuitów w Lublinie: ze studiów nad ikonografią św. Stanisława Kostki’, *Roczniki Humanistyczne*, vol. 67, no. 4, 2019, pp. 45-60.

⁴¹ M. Kosman, A. Mariani, op.cit., p. 167.

⁴² D. Antanavičius (ed.), *Elenchus librorum veteris Collegii Crosnensis anno 1803 compilatus = Buvusios Kražiū kolegijos 1803 metų knygų sąrašas*, 2 vols., Vilnius, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2017.

⁴³ G. Strenga et al. (eds.), *Catalogue of the Riga Jesuit College Book Collection (1583–1621): History and Reconstruction of the Collection = Rīgas jezuītu kolēģijas grāmatu krājuma (1583–1621) katalogs: Krājuma vēsture un rekonstrukcija*, Rīga, Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2021.

a similar project.⁴⁴ Besides larger research projects, articles on various Jesuit book collections have recently appeared. For instance, Anna and Piotr Dymmel have reconstructed the fate of the library of the Lublin college.⁴⁵ Jesuits were also active as book collectors and organizers of local cultural life. An interesting figure from the eighteenth century was Leopold Szersznik, who founded a library and a museum in Cieszyn after the Suppression of the Society of Jesus.⁴⁶

Although the Archivum Romanum Societatis Iesu draws much scholarly attention,⁴⁷ researchers are penetrating Jesuit collections preserved in other cultural institutions thanks to new research instruments.⁴⁸ Some scholars have reconstructed the archives of Jesuit houses.⁴⁹ Others are delving deeper into Jesuit records preserved in non-Jesuit archives, often presenting the Society from an external perspective. Due to the fate of the cultural heritage of the Polish-Lithuanian after the Commonwealth's partition, archives and libraries in former Soviet countries (Lithuania, Latvia, Belarus, Ukraine, and Russia) are crucial to Poland-related Jesuit studies. Researchers are helping improve the accessibility to these sources. For instance, Magdalena Ujma has written about Jesuit records in the collections of the Lviv Central State Historical Archive.⁵⁰ In turn, Andrea Mariani has analysed the post-suppression

---

⁴⁴ R. Wilgosiewicz-Skutecka, 'Fragmenty księgozbioru poznańskiego Kolegium Jezuitów w bibliotekach uniwersyteckich w Poznaniu i w Uppsali', in A. Franczyk-Cegła and D. Sidorowicz-Mulak (eds.), *Książka dawna i jej właściciele*, vol. 1, Wrocław, Wydawnictwo Ossolineum, 2017, pp. 103-115.

⁴⁵ A. Dymmel, P. Dymmel, 'Biblioteka kolegium jezuitów w Lublinie i jej losy', *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, vol. 109, 2018, pp. 135-168.

⁴⁶ M. Bogus-Spyra, 'Psyches iatreion, czyli cieszyńska biblioteka księdza Leopolda Jana Szersznika', *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, vol. 120, 2023, pp. 63-88.

⁴⁷ R. Danieluk, 'Rzymskie Archiwum Towarzystwa Jezusowego: geneza, zasób i funkcjonowanie', *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, vol. 118, 2022, pp. 67-82. The Polonica from ARSI are described in L. Grzebień et al. (eds.), *Polonica w Archiwum Rzymskim Towarzystwa Jezusowego*, vol. 1: *Polonia*, Kraków, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna "Ignatianum" – Wydawnictwo WAM, 2002; vol. 2: *Litwania*, Kraków 2003; vol. 3: *Germania*, Kraków 2006; vol. 4: *Varia*, Kraków 2008; vol. 5: *Russia*, Kraków 2008.

⁴⁸ L. Grzebień, *Inwentarz Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie: rękopisy do 1820 roku*, Kraków, Akademia Ignatianum, 2017.

⁴⁹ K. Leń, *Rekonstrukcja archiwum dawnego kolegium jezuitów św. Jana w Jarosławiu*, Jarosław, Stowarzyszenie miłośników Jarosławia, 2017; M. Kosman, A. Mariani, op.cit., p. 165.

⁵⁰ M. Ujma, 'Spuścizna pojezuicka w zasobach Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego we Lwowie', *Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX Wieku*, vol. 20, 2018, pp. 43-68.

inventories preserved in Russian, Belorussian, Lithuanian, Ukrainian and Polish archives and libraries.⁵¹

New research questions are also emerging on the edge of cultural and social history. A valid research approach is prosopography, whose potential is enhanced by digital humanities. Besides the aforementioned studies of Justyna Łukaszewska-Haberkowa about the first generation of Polish Jesuits,⁵² various articles mainly based on personal catalogues focus on the Jesuit community in seventeenth- and eighteenth-century Poland-Lithuania.⁵³

The relationship between the Society of Jesus and social elites is another issue worth investigating. Due to the decentralized power structure of the Polish-Lithuanian Commonwealth, focusing on the Jesuit presence at the royal court is not sufficient to achieve a comprehensive picture.⁵⁴ Therefore, it is necessary to delve into the relationship between the Jesuits and the Polish-Lithuanian nobility, particularly the *magnateria*.⁵⁵ Along this line, Zbigniew Anusik explores Jerzy Zbaraski's aversion to the Jesuits,⁵⁶ while Bartłomiej Wołyniec's biography of Maciej Szysz-

---

⁵¹ A. Mariani, 'State-Sponsored Inventories of Jesuit Houses in the Aftermath of the Suppression of the Society of Jesus. Notes on a source for Jesuit History from the Polish-Lithuanian Commonwealth', vol. 87, no. 174, 2018, pp. 289-373.

⁵² J. Łukaszewska-Haberkowa, 'Foreigners and the Knowledge of Foreign Languages Among the Jesuits in the Polish-Lithuanian Commonwealth until the End of 16th Century', *Roczniki Teologiczne*, vol. 69, no. 4, 2022, pp. 5-24.

⁵³ A. Mariani, 'Kształcenie jezuitów prowincji litewskiej między tradycją a zmianą: przyczynek do prozopografii jezuitów w dawnej Rzeczypospolitej', *Studia Paedagogica Ignatiana*, vol. 22, 2019, pp. 19-48; idem, 'Wspólnota jezuitów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Między tradycją a zmianą, Zapiski Historyczne', vol. 84, no. 4, 2019, pp. 123-178; idem, 'The Jesuit Community of the Lithuanian Province: Between Local Crises and Global Changes', *Journal of Jesuit Studies*, vol. 10, 2023, pp. 307-344; idem, 'Cudzoziemcy w prowincji polskiej i litewskiej Towarzystwa Jezusowego. Przytyczek do badań nad wielokulturowością dawnej Rzeczypospolitej', in W. Walczak and K. Wiszowata-Walczak (eds.), *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej*, vol. 15, Białystok, Instytut Badań and Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2023, pp. 279-321; A. Mariani, 'Jesuit Multilingualism in the Polish-Lithuanian Commonwealth. A Statistical and Prosopographical Approach', in A.M. Harbig and M. Häberlein (eds.), *Mehrsprachigkeit im Schulwesen der Frühen Neuzeit*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2023, pp. 117-139.

⁵⁴ M. Kosman, A. Mariani, op.cit., p. 185, 199.

⁵⁵ R. Lolo, 'Towarzystwo Jezusowe a magnaci. Fakty i mity', in E. Dubas-Urwanowicz, M. Kupczewska, K. Łopatecki and J. Urwanowicz, *Honestas et turpitude. Magnateria Rzeczypospolitej w XVI-XVIII wieku*, Białystok, Polskie Towarzystwo Historyczne, 2019, pp. 449-461; A. Mariani, 'Jėzuitai Sapiegos hegemonijos bei vidaus karo Lietuvoje akivaizdoje', *Lietuvos istorijos metraštis*, no. 1, 2020, pp. 53-78.

⁵⁶ Z. Anusik, 'Jerzy ks. Zbaraski (1574-1631) wobec Kościoła i duchowieństwa katolickiego', *Acta Universitatis Lodzensis: Folia Historica*, no. 112, 2023, pp. 35-55.

kowski, bishop of Cracow, sheds light on his Jesuit connections.⁵⁷ Other researchers have focused on specific social groups like widows.⁵⁸

Historiography has recently entered an almost unexplored field: Jesuit pharmacy.⁵⁹ Based on suppression inventories and personal catalogues, scholars have not only shown the medical skills of Jesuit apothecaries and their role in the transfer of medical knowledge but also their contribution to healthcare, understood as part of a broader religious apostolate.⁶⁰ Similarly, suppression inventories provide an insight into the material culture of Jesuit houses in Poland-Lithuania.⁶¹

Among eighteenth-century related themes, the suppression of the Society of Jesus has been an object of scholarly debate since Stanisław Załęski and Władysław Chotkowski.⁶² In recent years, many studies on this issue have appeared during the 250th anniversary of the creation of the Commission of National Education (2023). Comparative perspectives are being disclosed thanks to a better understanding of how the suppression took place in Austrian Silesia.⁶³ A book by Anna Gąsior and Janusz Królikowski contains critical studies and source editions, including the financial agreement between bishop Ignacy Jakub Massalski and the Commission of National Education on former Jesuit estates.⁶⁴ Beata Topij-Stempińska analyses the opinions of twentieth- and twenty-

⁵⁷ B. Wołyniec, *Marcin Szyszkowski jako biskup krakowski (1616-1630): biskup – senator – fundator*, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2024.

⁵⁸ A. Mariani, 'W stanie wdowim synogarliczym nieobrażonym krokiem postępowała. Jezuici w kręgu wdów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów XVII i XVIII wieku', *XVIII amžiaus studijos*, vol. 8, 2022, pp. 308-336.

⁵⁹ M. Kosman, A. Mariani, op.cit., pp. 170-171.

⁶⁰ A. Mariani, 'Materia medica w aptekach jezuickich XVIII w. Między tradycją a innowacją', *Klio – Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym*, vol. 46, no. 3 (2018), pp. 53-88; idem, 'Znaczenie aptek jezuickich dla cyrkulacji wiedzy medycznej w dawnej Rzeczypospolitej', in J. Nieznanowska (ed.), *Aptekarskie drogi do wolności*, Szczecin – Stargard, Sekcja Historii Farmacji. Oddział Szczeciński Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego, 2018, pp. 69-93; A. Mariani, 'Rola społeczna aptek jezuickich w dawnej Rzeczypospolitej', *Wiek Oświecenia*, vol. 37, 2021, pp. 42-83.

⁶¹ A. Mariani, 'Świat rzeczy jezuitów w Nieświeżu i w Slucku. Między wymogami życia zakonnego a tożsamością szlachecką', *XVIII amžiaus studijos*, vol. 4, 2018, pp. 20-57; idem, 'Kultura materialna jezuitów wileńskich: Między ideałem religijnym a rzeczywistością społeczną', *Senoji Lietuvos Literatūra*, vol. 49, 2020, pp. 146-173.

⁶² See: W. Chotkowski, *Historia polityczna kościoła w Galicji za rządów Maryi Teresy*, 2 vols., Kraków, G. Gebethner i Sp. z zastrzeżeniem Akademii Umiejętności, 1909.

⁶³ G. Ploch, 'Kasata zakonu jezuitów na Śląsku Austriackim w 1773 roku w świetle dokumentów Archiwum Ziemińskiego w Opawie', *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, vol. 120, 2023, pp. 373-400.

⁶⁴ A. Gąsior, J. Królikowski, *Kasata Towarzystwa Jezusowego – 1773 rok. Zagadnienia wybrane*, Kraków, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe, 2020.

first-century historians about Jesuit suppression.⁶⁵ Other authors have focused on the activity of former Jesuits within the Polish-Lithuanian school system⁶⁶ or followed their whereabouts after the suppression.⁶⁷

The shift towards a transnational perspective is particularly evident in two research fields: anti-Jesuit literature and extra-European missions. In the first field, Robert Maryks focuses on Hieronim Zahorowski's *Monita secreta* and its numerous translations. An article on early Polish anti-Jesuit texts has already been published,⁶⁸ and a critical edition of Zahorowski's pamphlet is planned.

Despite the small number of Polish foreign missionaries compared to other European nations, scholars have been interested in their activities since the nineteenth and early twentieth centuries. A durable relationship existed between the Polish-Lithuanian Commonwealth and Safavid Persia due to their common enemy – the Ottoman Empire.⁶⁹ These contacts developed among others thanks to Jesuit missionaries, as recently pointed out by Ryszard Skowron and Natalia Królikowska.⁷⁰ Jesuit missionary activities in Asia have also drawn the attention of theologians and missiologists. In recent years, research has expanded beyond Polish-Chinese relationships⁷¹ to include India and Tibet.⁷² While Duc

---

⁶⁵ B. Topij-Stempińska, 'Kasata zakonu jezuitów w polskiej historiografii XX wieku i w początkach XXI wieku', *Przegląd Historyczno-Oświatowy*, no. 1-2, 2018, pp. 214-231.

⁶⁶ E. Kula, 'Ad maiorem Dei gloriam. Ekszejuici w służbie Komisji Edukacji Narodowej w szkole w Kamieńcu Podolskim', *Pedagogika. Studia i Rozprawy*, vol. 27, no. 1, 2018, pp. 325-338.

⁶⁷ L. Jovaiša, 'The last Jesuits in Courland and their fate after 1773', *Religiski-Filozofiski Raksti*, vol. 21, 2017, pp. 14-59.

⁶⁸ R.A. Maryks, 'Idźcież już precz! [Come on, get out already!]: The Origins and Development of the Earliest Anti-Jesuit Literature in the Commonwealth of Poland-Lithuania, 1577-1614', *Journal of Jesuit Studies*, vol. 10, no. 1, 2023, pp. 28-46.

⁶⁹ M. Kosman, A. Mariani, op.cit., pp. 201-202.

⁷⁰ R. Skowron, 'Patronat Wazów nad misjami karmelitów bosych i jezuitów w Persji', *Acta Universitatis Lodzensis: Folia Historica*, no. 112, 2023, pp. 85-115; N. Królikowska, 'W poszukiwaniu sojuszników? Rola Chanatu Krymskiego i Persji w polityce Jana III Sobieskiego wobec Imperium Osmańskiego (1674-1696)', *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne*, vol. 146, no. 2, 2019, pp. 331-345.

⁷¹ J. Konior, *Historia polsko-chińskich kontaktów kulturowych w XVII w. (na przykładzie misji jezuickich)*, Kraków, Akademia Ignatianum – Wydawnictwo WAM, 2013; idem, *Matteo Ricci*, Kraków, Wydawnictwo WAM, 2013.

⁷² J. Konior, *Misja jezuitów w Rzymie Orientu: Roberto de Nobili SJ (1577-1656) misjonarz Indii*, Górna Grupa, Verbinum Wydawnictwo Księży Werbistów, 2019; J. Pyz, 'Roberto de Nobili SJ i misja w Maduraju w latach 1606-1656', *Annales Missiologicae Posnanienses*, vol. 24, 2019, pp. 59-74; R. Czekalska, A. Kuczkiewicz-Fraś (eds.), *Tybet i Tunquim w pismach Fryderyka Szembeka*, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2015.

Ha N'Guyen has already investigated the few Polish Jesuits who came to Japan and China,⁷³ Edward Kajdański and Monika Miazek have analysed the writings of the most prominent representative of this group, Michał Boym.⁷⁴ A project on Tomasz Szpot Dunin's history of China under the supervision of Janusz Smołucha is ongoing at the Jesuit University Ignatianum. Although Szpot Dunin never set foot in China, his compilation of missionary reports represents a unique source. Various articles based on it have already been published in a special issue of the Ignatianum Philosophical Yearbook.⁷⁵

Source editions

Recently published primary sources reflect the increasingly transnational character of Jesuit research and the growing interest in Jesuit documents from peripheral institutions. As part of the first trend, scholars are trying to bring the readers closer to documents that generally reflect the Jesuit humanist formation though not closely related to Poland-Lithuania. For example, a Polish critical edition of Francesco Sacchini's *De ratione libros cum profectu legendi libellus* was recently published by the literature historian Wiesław Pawlak.⁷⁶ Moreover, thanks

⁷³ M. Kosman, A. Mariani, op.cit., p. 202.

⁷⁴ E. Kajdański, *Sekrety chińskiej medycyny: "Medicus Sinicus" Michała Boyma* Warszawa, Neriton, 2010; idem, *Jak odkrywałem Michała Boyma – polskiego Marco Polo*, Warszawa, Narodowe Centrum Kultury, 2018; M. Miazek (ed.), *Flora Sinensis Michała Boyma SI*, Gniezno, Wydawnictwo Fundacji Collegium Europaeum Gnesnense, 2005.

⁷⁵ A. Wadas, 'Rok 1606 jako brzemienno w wydarzenia dla zakonu jezuickiego w świetle dziejów powszechnych oraz Historiae Sinarum Imperii Tomasza Szpota Dunina (1644–1713)', *Rocznik Filozoficzny Ignatianum*, vol. 29, no. 4, 2023, pp. 15–38; Ł. Burkiewicz, 'Polityczna, gospodarcza i kulturowa rola Wielkiego Kanału chińskiego w kontekście Historiae Sinarum Imperii Tomasza Szpota Dunina', *ibid.*, pp. 39–58; J. Smołucha, 'Pogrzeb Mattea Ricciego SJ (1552–1610) w Historiae Sinarum Imperii Tomasza Szpota Dunina', *ibid.*, pp. 59–74; H. Wadas, 'Odkrycie i znaczenie steli z Xi'an dla misji jezuickich w Chinach w XVII w. w ujęciu Historiae Sinarum Imperii Tomasza Szpota Dunina SJ (1644–1713)', *ibid.*, pp. 75–88; P.F. Nowakowski, 'Wu Sangui (Usanqueius) – dowódca i buntownik na kartach Historiae Sinarum Imperii Tomasza Szpota Dunina', *ibid.*, pp. 89–100; G. Malinowski, 'Fryderyk Kazimierz Wolff SJ (1643–1708) i Tomasz Dunin Szpot SJ (1644–1713) – polscy jezuici jako pośrednicy kulturowi w czasach poselstwa cara Piotra I do Europy (1697–1698)', *ibid.*, pp. 101–110; T. Graff, B. Wołyniec, 'Rola i znaczenie kolegiów jezuickich w propagowaniu wśród mieszkańców Rzeczypospolitej wiedzy na temat działalności misyjnej Towarzystwa Jezusowego na Dalekim Wschodzie', *ibid.*, pp. 111–132.

⁷⁶ F. Sacchini, *O owocnym sposobie czytania książek. De ratione libros cum profectu legendi libellus*, W. Pawlak (ed.), Lublin, Towarzystwo Naukowe KUL, 2021.

to the four-hundredth anniversary of Saint Ignatius' canonization in 2022, a renewed interest has emerged in the foundation of the Society of Jesus and its spirituality, which is crucial to the understanding of every other aspect of the Jesuit *modus operandi*. On this occasion, an edition of Ignatius' writings has been published under the supervision of Wacław Królikowski.⁷⁷ In turn, Wojciech Ziólek has translated and commented Simão Rodrigues' account of the origins of the Society of Jesus.⁷⁸

Source editions related to local Jesuit activities offer an insight on previously overlooked issues, particularly regarding the eighteenth century. For instance, two diaries from the Saint John's church in Vilnius, edited by Bernadetta Manyś, show the everyday reality of religious worship.⁷⁹ The inventories of the Jesuit colleges in Nyasvizh and Navahrudak published by Andrea Mariani not only allow to reconstruct the local Jesuit archives, libraries and pharmacies but also depict the colleges' estates and shed light on the relationship between Jesuits and various social groups.⁸⁰ Lithuanian scholars have recently begun to work on Jesuit houses other than the Vilnius Academy. For example, Živilė Nedzinskaitė and Darius Antanavičius have published a three-volume edition of the archival records related to the Kražiai college from ARSI⁸¹ and a manuscript containing rhetoric exercises of Jesuit scholastics.⁸²

Two large research projects, financed by the Polish National Programme for the Development of Humanities and focused on source editions, have significantly deepened our understanding of two crucial fields – music and philosophy. Between 2016 and 2020, the grant “The Music Repertoire of the Society of Jesus in the Polish-Lithuanian

---

⁷⁷ Św. Ignacy Loyola, *Pisma*, W. Królikowski (ed.), Kraków, Wydawnictwo WAM, 2022.

⁷⁸ S. Rodrigues, *Opowieść o początkach Towarzystwa Jezusowego: krótka i wierna relacja*, W. Ziólek (ed.), Kraków, Wydawnictwo WAM, 2022.

⁷⁹ B. Manyś (ed.), *Dwa XVIII-wieczne diariusze wileńskiego kościoła pw. św. św. Janów – edycja źródłowa i opracowanie*, part 1: *Diarius actorum parochiae Vilnensis*, Poznań, Instytut Historii UAM, 2018; part 2: *Dyjariusz albo natacyje roku całego, to jest 1742*, Poznań, Instytut Historii UAM, 2018.

⁸⁰ A. Mariani (ed.), *Inwentarze kolegium jezuitów w Nieświeżu oraz jego majątków ziemskich z przełomu roku 1773 i 1774*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, 2020; idem (ed.), *Inwentarze kolegium jezuitów w Nowogródku oraz jego majątków ziemskich z przełomu roku 1773 i 1774*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, 2020.

⁸¹ Ž. Nedzinskaitė and D. Antanavičius (eds.), *Fontes Collegii Crosensis, qui in Archivo Romano Societatis Iesu asservantur = Kražių kolegijos šaltiniai saugomi Jėzaus Draugijos Archyve Romoje*, 3 vols., Vilnius, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019-2023.

⁸² Ž. Nedzinskaitė and D. Antanavičius (eds.), *1695 metų Kražių rankraštis, arba Metinis retorinės meditacijos derlius*, Vilnius, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2020.

Commonwealth (1565–1773)” resulted in the publication of more than forty books, including score critical editions, monographs and collective volumes, all available online.⁸³

Thanks to the ongoing project “Polonica philosophica orientalia. Philosophy in the Polish-Lithuanian Commonwealth in the 16th-18th Century and History of Philosophy in Poland, Lithuania, Belarus, and Ukraine”, readers can access three critical editions of Vilnius-related philosophical textbooks.⁸⁴ The bilingual edition of Aron Aleksander Olizarowski’s *De politica hominum societate libri tres*, published independently from this project, envisages the same goal.⁸⁵ Though not a Jesuit, Olizarowski had studied at various foreign universities, some of which were run by the Jesuits. After settling in Vilnius, he taught law at the Vilnius Academy. The aforementioned source editions reflect the growing interest in Jesuit philosophy before the Enlightenment and its European connections and shed light on sectors of this discipline (logics, ethics and politics) that only partially had been analysed by earlier researchers like Roman Darowski, Franciszek Bargieł and Stanisław Pyszka.⁸⁶

Conclusion

This brief overview shows that Polish historiography about the Society of Jesus is evolving similarly to other countries. After 1989, more and more lay scholars have entered the field of Jesuit studies. At the same time, new sources and approaches are emerging. Despite the increasing number of researchers focusing on the social aspects of Jesuit activity, much still has to be investigated in this field. Hopefully, new projects, carried out not only by historians but also by librarians, musicologists, literature and philosophy historians will widen the scope of Jesuit studies and help ask new research questions.

⁸³ *The Music Repertoire of the Society of Jesus in the Polish-Lithuanian Commonwealth (1565–1773)*, <http://fontesmusicae.pl/the-music-repertoire-of-the-society-of-jesus-in-the-polish-lithuanian-commonwealth-1565-1773/> (accessed 31 August 2024).

⁸⁴ S. Lauxmin, *De iure et iustitia*, K. Biekieszczyk et al. (eds.), Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, 2023; Anonymus Ingolstadtensis, *Logica*, Iacobus Ortiz, *In Introductionem Porphyrii*, Kacper Andrychowski et al. (eds.), Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, 2023; Anonymus Ingolstadtensis, *Philosophia practica (1612)*, Kacper Andrychowski et al. (eds.), Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, 2024.

⁸⁵ A.A. Olizarowski, *De politica hominum societate libri tres = O obywatelskiej społeczności ludzi księgi trzy*, J. Macjon (ed.), 2 vols., Warszawa, Narodowe Centrum Kultury, 2022.

⁸⁶ M. Kosman, A. Mariani, op.cit., pp. 183–184.

References

Sources

- Anonymus Ingolstadtensis, *Logica*, Iacobus Ortiz, In *Introductionem Porphyrii*, Kacper Andrychowski et al. (eds.), Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, 2023.
- Anonymus Ingolstadtensis, *Philosophia practica* (1612), Kacper Andrychowski et al. (eds.), Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, 2024.
- Antanavičius D. (ed.), *Elenchus librorum veteris Collegii Crosnensis anno 1803 compilatus = Buvusios Kražių kolegijos 1803 metų knygų sąrašas*, 2 vols., Vilnius, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2017.
- Lauxmin S., *De iure et iustitia*, K. Biekieszczuk et al. (eds.), Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, 2023.
- Loyola Ignacy św., *Pisma*, W. Królikowski (ed.), Kraków, Wydawnictwo WAM, 2022.
- Manyś B. (ed.), *Dwa XVIII-wieczne diariusze wileńskiego kościoła pw. św. Janów – edycja źródłowa i opracowanie*, part 1: *Diarius actorum parochiae Vilnensis*, Poznań, Instytut Historii UAM, 2018; part 2: *Dyjariusz albo natacyje roku całego, to jest 1742*, Poznań, Instytut Historii UAM, 2018.
- Mariani A. (ed.), *Inwentarze kolegium jezuitów w Nieświeżu oraz jego majątków ziemskich z przełomu roku 1773 i 1774*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, 2020.
- Mariani A. (ed.), *Inwentarze kolegium jezuitów w Nowogrodzku oraz jego majątków ziemskich z przełomu roku 1773 i 1774*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, 2020.
- Miażek M. (ed.), *Flora Sinensis Michała Boyma SI*, Gniezno, Wydawnictwo Fundacji Collegium Europaeum Gnesnense, 2005.
- Nedzinskaitė Ž. and Antanavičius D. (eds.), *1695 metų Kražių rankraštis, arba Metinis retorinės meditacijos derlius*, Vilnius, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2020.
- Nedzinskaitė Ž. and Antanavičius D. (eds.), *Fontes Collegii Crosnensis, qui in Archivo Romano Societatis Iesu asservantur = Kražių kolegijos šaltiniai saugomi Jėzaus Draugijos Archyve Romoje*, 3 vols., Vilnius, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019-2023.
- Olizarowski A.A., *De politica hominum societate libri tres = O obywatelskiej społeczności ludzi księgi trzy*, J. Macjon (ed.), 2 vols., Warszawa, Narodowe Centrum Kultury, 2022.
- Rodrigues S., *Opowieść o początkach Towarzystwa Jezusowego: krótka i wierna relacja*, W. Ziółek (ed.), Kraków, Wydawnictwo WAM, 2022.
- Sacchini F., *O owocnym sposobie czytania książek. De ratione libros cum profectu legendi libellus*, W. Pawlak (ed.), Lublin, Towarzystwo Naukowe KUL, 2021.
- Skarga P., *Kazania sejmowe i Wyzwanie do pokuty obywateli Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*, M. Korolko (ed.), Warszawa, Instytut Wydawniczy Pax, 1985.

Literature

- Anusik Z., 'Jerzy ks. Zbaraski (1574-1631) wobec Kościoła i duchowieństwa katolickiego', *Acta Universitatis Lodzensis: Folia Historica*, no. 112, 2023, pp. 35-55.
- Awianowicz B., 'The Classical and Jesuit Erudition of Stefan Javorskii in His Panegyrics to Varlaam Iasinskii', *Philologia Classica*, vol. 15, no. 2, 2021, pp. 246-260.
- Banchoff T. and Casanova J. (eds.), *The Jesuits and Globalization: Historical Legacies and Contemporary Challenges*, Washington D.C., Georgetown University Press, 2016.

- Bednarski S., *Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Studium z dziejów kultury i szkolnictwa polskiego*, Kraków, Wydawnictwo Księży Jezuitów, 1933 (reprint: Kraków, Wydawnictwo WAM, 2003).
- Bieś A.P., Grzebień L., *Obrazy Matki Bożej Śnieżnej (Salus Populi Romani) w Polsce na przełomie XVI i XVII wieku. Legendy i fakty*, Kraków, Wydawnictwo WAM – Akademia Ignatianum w Krakowie, 2016.
- Bogus-Spyra M., 'Psyches iatreion, czyli cieszyńska biblioteka księdza Leopolda Jana Szersznika', *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, vol. 120, 2023, pp. 63-88.
- Burkiewicz L., 'Polityczna, gospodarcza i kulturowa rola Wielkiego Kanału chińskiego w kontekście Historiae Sinarum Imperii Tomasza Szpota Dunina', *Rocznik Filozoficzny Ignatianum*, vol. 29, no. 4, 2023, pp. 39-58;
- Chotkowski W., *Historia polityczna kościoła w Galicyi za rządów Maryi Teresy*, 2 vols., Kraków, G. Gebethner i Sp. z zasilkiem Akademii Umiejętności, 1909.
- Czekalska R., Kuczkiewicz-Fraś A. (eds.), *Tybet i Tunquim w pismach Fryderyka Szembeka*, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2015.
- Danieluk R., 'Rzymskie Archiwum Towarzystwa Jezusowego: geneza, zasób i funkcjonowanie', *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, vol. 118, 2022, pp. 67-82.
- Dymmel A., Dymmel P., 'Biblioteka kolegium jezuitów w Lublinie i jej losy', *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, vol. 109, 2018, pp. 135-168.
- Dzik J., 'Dekoracja okazjonalna (1715) w kościele Jezuitów w Lublinie: ze studiów nad ikonografią św. Stanisława Kostki', *Roczniki Humanistyczne*, vol. 67, no. 4, 2019, pp. 45-60.
- Gąsior A., Królikowski J., *Kasata Towarzystwa Jezusowego – 1773 rok. Zagadnienia wybrane*, Kraków, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe, 2020.
- Graff T., Wołyniec B., 'Rola i znaczenie kolegów jezuickich w propagowaniu wśród mieszkańców Rzeczypospolitej wiedzy na temat działalności misyjnej Towarzystwa Jezusowego na Dalekim Wschodzie', *Rocznik Filozoficzny Ignatianum*, vol. 29, no. 4, 2023, pp. 111-132.
- Grzebień L. et al. (eds.), *Polonica w Archiwum Rzymskim Towarzystwa Jezusowego*, vol. 1: *Polonia*, Kraków, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna "Ignatianum" – Wydawnictwo WAM, 2002; vol. 2: *Lituania*, Kraków 2003; vol. 3: *Germania*, Kraków 2006; vol. 4: *Varia*, Kraków 2008; vol. 5: *Russia*, Kraków 2008.
- Grzebień L., *Inwentarz Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie: rękopisy do 1820 roku*, Kraków, Akademia Ignatianum, 2017.
- Grzebień L., *Podstawowa bibliografia do dziejów Towarzystwa Jezusowego w Polsce*, Kraków, Wydawnictwo WAM – Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum, 2009.
- Grześkowiak R., *A Guide to the Heavens. The Literary Reception of Herman Hugo's "Pia Desideria" in the Polish-Lithuanian Commonwealth*, Leiden – Boston, Brill, 2023.
- Jovaiša L., 'Jesuit Historiography in Lithuania since 1990: Proximity and Distance along World Routes', *Archivum Historicum Societatis Iesu*, vol. 85, no. 169, 2016, pp. 221-232.
- Jovaiša L., 'The last Jesuits in Courland and their fate after 1773', *Religiski-Filozofiski Raksti*, vol. 21, 2017, pp. 14-59.
- Kajdański E., *Jak odkrywałem Michała Boyma – polskiego Marco Polo*, Warszawa, Narodowe Centrum Kultury, 2018.

- Kajdański E., *Sekrety chińskiej medycyny: "Medicus Sinicus" Michała Boyma* Warszawa, Neriton, 2010.
- Kłosek-Kozłowska D., *Jezuickie przestrzenie baroku: przekształcenia strukturalne miast polskich na przełomie XVI i XVII wieku*, Warszawa, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, 2021.
- Kochanowicz J., 'Laurentius Boierus: A Swedish Teacher in Polish Schools during the Counter-Reformation', *Studia Paedagogica Ignatiana*, vol. 21, no. 2, 2018, pp. 19-36.
- Konior J., *Historia polsko-chińskich kontaktów kulturowych w XVII w. (na przykładzie misji jezuickich)*, Kraków, Akademia Ignatianum – Wydawnictwo WAM, 2013; idem, *Matteo Ricci*, Kraków, Wydawnictwo WAM, 2013.
- Konior J., *Misja jezuitów w Rzymie Orientu: Roberto de Nobili SJ (1577–1656) misjonarz Indii*, Górna Grupa, Verbinum Wydawnictwo Księży Werbistów, 2019.
- Korotaj W., Szwedowska J., and Szymańska M. (eds.), *Dramat staropolski od początków do powstania sceny narodowej: bibliografia*, vol. 2: *Programy drukiem wydane do r. 1765*, part 1: *Programy teatru jezuickiego*, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, 1976.
- Kosman M., Mariani A., 'Jesuits in the Early-Modern Polish-Lithuanian State: Recent Trends and Research Directions', *Archivum Historicum Societatis Iesu*, vol. 86, no. 171, 2017, pp. 145-208.
- Królikowska A., *Kształcenie nauczycieli dla jezuickich szkół średnich w Polsce od XVI do XVIII wieku*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, 2019.
- Królikowska N., 'W poszukiwaniu sojuszników? Rola Chanatu Krymskiego i Persji w polityce Jana III Sobieskiego wobec Imperium Osmańskiego (1674-1696)', *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne*, vol. 146, no. 2, 2019, pp. 331-345.
- Kula E., 'Ad maiorem Dei gloriam. Eksjezuici w służbie Komisji Edukacji Narodowej w szkole w Kamieńcu Podolskim', *Pedagogika. Studia i Rozprawy*, vol. 27, no. 1, 2018, pp. 325-338.
- Kusztelski A., 'Problem autorstwa i projektów kościoła jezuitów (obecnie kolegiaty farnej) w Poznaniu', *Biuletyn Historii Sztuki*, vol. 83, no. 4, 2022, pp. 859-881.
- Leń K., *Rekonstrukcja archiwum dawnego kolegium jezuitów św. Jana w Jarosławiu*, Jarosław, Stowarzyszenie miłośników Jarosławia, 2017.
- Lolo R., 'Towarzystwo Jezusowe a magnaci. Fakty i mity', in E. Dubas-Urwanowicz, M. Kupczewska, K. Łopatecki and J. Urwanowicz, *Honestas et turpitude. Magnateria Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, Białystok, Polskie Towarzystwo Historyczne, 2019, pp. 449-461.
- Łukaszewska-Haberkowa J., 'Contemplativus in agendo: Kacper Drużbicki SJ (1591-1662) jako autor dzieł o charakterze ascetycznym', in Ł. Burkiewicz et al. (eds), *Polska kultura religijna: studia o polskiej religijności na przestrzeni wieków*, Kraków, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum, 2019, pp. 267-278.
- Łukaszewska-Haberkowa J., 'Foreigners and the Knowledge of Foreign Languages Among the Jesuits in the Polish-Lithuanian Commonwealth until the End of 16th Century', *Roczniki Teologiczne*, vol. 69, no. 4, 2022, pp. 5-24.
- Łukaszewska-Haberkowa J., 'Katechizmy przygotowane przez polskich jezuitów w drugiej połowie XVI wieku', in A. Gronek (ed.), *O miejsce książki w historii sztuki*, part 2: *Państwo i Kościół: w rocznicę chrztu Polski*, Kraków, Muzeum Narodowe, 2019, pp. 79-87.

- Łukaszewska-Haberkowa J., 'Nauczanie teologii kontrowersyjnej i działalność literacka Adriana Jungi SJ (1550/1551-1607)', in Ł. Cybulski and K. Koehler (eds.), *Retoryka, polityka, religia w Pierwszej Rzeczypospolitej: wybrane zagadnienia*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe UKSW, 2019, pp. 65-80.
- Łukaszewska-Haberkowa J., 'Theologia controversa in the 16th c. Jesuit schools of the Polish-Lithuanian Commonwealth as a tool of the Counter Reformation', *Przegląd Historyczno-Oświatowy*, no. 1-2, 2019, pp. 36-46.
- Łukaszewska-Haberkowa J., 'Tradition and Culture of the Jesuit Society in the Polish-Lithuanian Commonwealth as Examples in "De viris illustribus" by Jan Posażkowski', *SJ, Res Historica*, vol. 53, 2022, pp. 95-112.
- Łukaszewska-Haberkowa J., *Pisma wydane przez jezuitów działających na terenie Rzeczypospolitej Obojga Narodów: katalog druków z XVI wieku*, Kraków, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum, 2023.
- Malinowski G., 'Fryderyk Kazimierz Wolff SJ (1643–1708) i Tomasz Dunin Szpot SJ (1644–1713) – polscy jezuita jako pośrednicy kulturowi w czasach poselstwa cara Piotra I do Europy (1697–1698)', *Rocznik Filozoficzny Ignatianum*, vol. 29, no. 4, 2023, pp. 101-110;
- Mariani A., 'Between rhetoric and propaganda: Jesuit and Piarist panegyrics in the Polish-Lithuanian Commonwealth', *Opera Historica*, vol. 24, no. 2, 2023, pp. 325-349.
- Mariani A., 'Cudzoziemcy w prowincji polskiej i litewskiej Towarzystwa Jezusowego. Przyczynek do badań nad wielokulturowością dawnej Rzeczypospolitej', in W. Walczak and K. Wiszowata-Walczak (eds.), *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej*, vol. 15, Białystok, Instytut Badań and Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2023, pp. 279-321.
- Mariani A., 'Edukacja bocznych linii rodu Radziwiłłów w XVIII wieku. Wyznacznik statusu społecznego czy szansa na awans?', *Biuletyn Historii Wychowania*, vol. 47 (2022), pp. 113-135.
- Mariani A., 'Jesuit Multilingualism in the Polish-Lithuanian Commonwealth. A Statistical and Prosopographical Approach', in A.M. Harbig and M. Häberlein (eds.), *Mehrsprachigkeit im Schulwesen der Frühen Neuzeit*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2023, pp. 117-139.
- Mariani A., 'Jėzuitai Sapiegū hegemonijos bei vidaus karo Lietuvoje akivaizdoje', *Lietuvos istorijos metraštis*, no. 1, 2020, pp. 53-78.
- Mariani A., 'Kształcenie jezuitów prowincji litewskiej między tradycją a zmianą: przyczynek do prozopografii jezuitów w dawnej Rzeczypospolitej', *Studia Paedagogica Ignatiana*, vol. 22, 2019, pp. 19-48.
- Mariani A., 'Kultura materialna jezuitów wileńskich: Między ideałem religijnym a rzeczywistością społeczną', *Senoji Lietuvos Literatūra*, vol. 49, 2020, pp. 146-173.
- Mariani A., 'Magisterkowicze prowincji polskiej i litewskiej Towarzystwa Jezusowego (1564–1773). Próba ujęcia statystyczno-prozopograficznego', *Rozprawy z Dziejów Oświaty*, vol. 59, 2022, pp. 143-163.
- Mariani A., 'Materia medica w aptekach jezuitów XVIII w. Między tradycją a innowacją', *Klio – Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym*, vol. 46, no. 3 (2018), pp. 53-88.
- Mariani A., 'Preceptor a wygnaniec. Stefan Wulfers SJ jako wychowawca księcia Hieronima Wincentego Radziwiłła', in A. Jakuboszczak, A. Kucharski and A. Wiczorek (eds.), *Guverner – preceptor – nauczyciel. Szkice z historii edukacji w Polsce*

- i Europie Zachodniej (XVII–XIX w.)*, Toruń, Wydawnictwo Naukowe UMK, 2022, pp. 161–186.
- Mariani A., 'Rola społeczna aptek jezuickich w dawnej Rzeczypospolitej', *Wiek Oświecenia*, vol. 37, 2021, pp. 42–83.
- Mariani A., 'State-Sponsored Inventories of Jesuit Houses in the Aftermath of the Suppression of the Society of Jesus. Notes on a source for Jesuit History from the Polish-Lithuanian Commonwealth', vol. 87, no. 174, 2018, pp. 289–373.
- Mariani A., 'Świat rzeczy jezuitów w Nieswieżu i w Słucku. Między wymogami życia zakonnego a tożsamością szlachecką', *XVIII amžiaus studijos*, vol. 4, 2018, pp. 20–57.
- Mariani A., 'The Jesuit Community of the Lithuanian Province: Between Local Crises and Global Changes', *Journal of Jesuit Studies*, vol. 10, 2023, pp. 307–344.
- Mariani A., 'W stanie wdowim synogarliczym nieobrażonym krokiem postępowała. Jezuitki w kręgu wdów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów XVII i XVIII wieku', *XVIII amžiaus studijos*, vol. 8, 2022, pp. 308–336.
- Mariani A., 'Wspólnota jezuitów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Między tradycją a zmianą, Zapiski Historyczne', vol. 84, no. 4, 2019, pp. 123–178.
- Mariani A., 'Znaczenie aptek jezuickich dla cyrkulacji wiedzy medycznej w dawnej Rzeczypospolitej', in J. Nieznanowska (ed.), *Aptekarskie drogi do wolności*, Szczecin – Stargard, Sekcja Historii Farmacji. Oddział Szczeciński Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego, 2018, pp. 69–93.
- Maryks R.A., 'Idźcież już precz! [Come on, get out already!]: The Origins and Development of the Earliest Anti-Jesuit Literature in the Commonwealth of Poland-Lithuania, 1577–1614', *Journal of Jesuit Studies*, vol. 10, no. 1, 2023, pp. 28–46.
- Mieszek M., *Twórczość dramatopisarska Jana Bielskiego SJ (1714–1768)*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2020.
- Migasiewicz P., *Laudatissimus Phidias noster: rzeźbiarz Johann Riedel SJ (1654–1736) między czeską tradycją cechową a francuską sztuką akademicką*, Warszawa, Instytut Sztuki PAN – Stowarzyszenie "Liber Pro Arte", 2021.
- Mossakowski S., 'Projekt fasady kościoła Jezuitów w Płocku autorstwa Giovanniego Battisty Gisleniego', *Biuletyn Historii Sztuki*, vol. 85, no. 4, 2023, pp. 135–140.
- Nowakowski P.F., 'Wu Sangui (Usanqueius) – dowódca i buntownik na kartach Historiae Sinarum Imperii Tomasza Szpota Dunina', *Rocznik Filozoficzny Ignatianum*, vol. 29, no. 4, 2023, pp. 89–100.
- Obirek S., 'The Historiography on Early Modern Jesuits in Poland', *Jesuit Historiography Online*, 2017, <https://referenceworks.brill.com/display/entries/JHO/SIM-192569.xml> (accessed 31 August 2024).
- Okoń J. (ed.), *Świat teatru – świat wartości: wychowanie obywatelskie w teatrze szkolnym jezuitów w Rzeczypospolitej XVI–XVIII w.*, Kraków, Collegium Columbinum, 2017.
- Okoń J., *Wychowanie do społeczeństwa w teatrach szkolnych jezuitów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów*. Kraków, Collegium Columbinum, 2018.
- Ploch G., 'Kasata zakonu jezuitów na Śląsku Austriackim w 1773 roku w świetle dokumentów Archiwum Ziemińskiego w Opawie', *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, vol. 120, 2023, pp. 373–400.
- Polgár L., *Bibliographie sur l'histoire de la Compagnie de Jésus, 1901–1980*, 6 vols., Rome, Institutum Historicum Societatis Iesu, 1981–1990.

- Poplatek J. and Grzebień L., *Komisja Edukacji Narodowej: udział byłych jezuitów w pracach Komisji Edukacji Narodowej*, Kraków, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, 1974.
- Pyz J., 'Roberto de Nobili SJ i misja w Maduraju w latach 1606-1656', *Annales Missiologicae Posnanienses*, vol. 24, 2019, pp. 59-74.
- Rolnik D., "Ojcowie Jezuiti biją dobrze, ale uczą jeszcze lepiej". Pamiętnikarze czasów panowania Stanisława Augusta o zakonie Jezuitów i ich nauczaniu', *Saeculum Christianum*, vol. 29, no. 2, 2022, pp. 178-198.
- Rosół R., 'Epigrafika łacińska w farze poznańskiej: inskrypcje w ołtarzach i kaplicach świętych jezuickich', *Symbolae Philologorum Posnaniensium Graecae et Latinae*, vol. 29, no. 1, 2019, pp. 117-145.
- Sadowski S., *Peomer król meseński*, M. Mieszek (ed.), Warszawa, Wydawnictwo Neriton, 2020.
- Siwek A., 'Spory o jezuitów w polskiej historiografii 1795-1918', *Studia Historyczne*, vol. 34, no. 4, 1991, pp. 551-568.
- Skowron R., 'Patronat Wazów nad misjami karmelitów bosych i jezuitów w Persji', *Acta Universitatis Lodzianensis: Folia Historica*, no. 112, 2023, pp. 85-115.
- Smoleński W., *Przewrót umysłowy w Polsce wieku XVIII. Studia historyczne*, Kraków – Petersburg, Gebethner G. i Spółka – Rymowicz Br., 1891.
- Smoleński W., *Wiara w życiu społeczeństwa polskiego epoki jezuickiej: studyum historyczne*, Warszawa, Druk K. Kowalewskiego, 1883.
- Smołucha J., 'Pogrzeb Mattea Ricciego SJ (1552-1610) w Historiae Sinarum Imperii Tomasza Szpota Dunina', *Rocznik Filozoficzny Ignatianum*, vol. 29, no. 4, 2023, pp. 59-74.
- Stabrowski M., *Świat według wartości w kazaniach jezuickich XVII wieku*, Wrocław, Chronicon, 2016.
- Stradomski J., 'Księdza Mateusza Bembusa SJ poglądy na temat schizmy kościelnej i propozycje pojednania z Cerkwią prawosławną', *Perspektywy Kultury*, vol. 38, no. 3, 2022, pp. 15-40.
- Strenga G. et al. (eds.), *Catalogue of the Riga Jesuit College Book Collection (1583-1621): History and Reconstruction of the Collection = Rīgas jezuītu kolēģijas grāmatu krājuma (1583-1621) katalogs: Krājuma vēsture un rekonstrukcija*, Riga, Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2021.
- Tazbir J., *Jezuici między Rzeczpospolitą i Rzymem*, in I. Koberdowa and Janusz Tazbir (eds.), *Szkice z dziejów papieżstwa*, vol. 1, Warszawa, Książka i Wiedza, 1989.
- Topij-Stempińska B., 'Kasata zakonu jezuitów w polskiej historiografii XX wieku i w początkach XXI wieku', *Przegląd Historyczno-Oświatowy*, no. 1-2, 2018, pp. 214-231.
- Ujma M., 'Spuścizna pojezuicka w zasobach Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego we Lwowie', *Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX Wieku*, vol. 20, 2018, pp. 43-68.
- Ulčinaītē E., *Teoria retoryczna w Polsce i na Litwie w XVII wieku: próba rekonstrukcji schematu retorycznego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1984.
- Wadas A., 'Rok 1606 jako brzemienno w wydarzenia dla zakonu jezuickiego w świetle dziejów powszechnych oraz Historiae Sinarum Imperii Tomasza Szpota Dunina (1644-1713)', *Rocznik Filozoficzny Ignatianum*, vol. 29, no. 4, 2023, pp. 15-38.
- Wadas H., 'Odkrycie i znaczenie steli z Xi'an dla misji jezuickich w Chinach w XVII w. w ujęciu Historiae Sinarum Imperii Tomasza Szpota Dunina SJ (1644-1713)', *Rocznik Filozoficzny Ignatianum*, vol. 29, no. 4, 2023, pp. 75-88;

- Wilgosiewicz-Skutecka R., 'Fragmenty księgozbioru poznańskiego Kolegium Jezuitów w bibliotekach uniwersyteckich w Poznaniu i w Uppsali', in A. Franczyk-Cegła and D. Sidorowicz-Mulak (eds.), *Książka dawna i jej właściciele*, vol. 1, Wrocław, Wydawnictwo Ossolineum, 2017, pp. 103-115.
- Wolański F., 'Kaznodziejstwo Kacpra Balsama na tle przepowiadania wybranych jezuitów w Rzeczypospolitej epoki saskiej', *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka*, vol. 78, no. 3, 2023, pp. 95-113.
- Wołyniec B., *Marcin Szyszkowski jako biskup krakowski (1616-1630): biskup – senator – fundator*, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2024.
- Załęski S., *Czy jezuici zgubili Polskę?*, Lwów, Nakładem Przeglądu Lwowskiego, 1872; Stanisław Załęski, *Jezuici w Polsce*, 5 vols., Lwów – Kraków, Drukarnia Ludowa – Drukarnia W.L. Anczyca, 1900-1906.

Internet resources

The Music Repertoire of the Society of Jesus in the Polish-Lithuanian Commonwealth (1565–1773), <http://fontesmusicae.pl/the-music-repertoire-of-the-society-of-jesus-in-the-polish-lithuanian-commonwealth-1565-1773/> (accessed 31 August 2024).